



Universiteit  
Leiden  
The Netherlands

## **Berichten van Berbice: verslaggeving van een slavenopstand?**

Baakman, Esther

### **Citation**

Baakman, E. (2018). Berichten van Berbice: verslaggeving van een slavenopstand? *Leidschrift*, 33(oktober: Veldslagen en verslaggevers. De ontwikkeling van de oorlogsjournalistiek), 49-61. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3180944>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3180944>

**Note:** To cite this publication please use the final published version (if applicable).

# Berichten van Berbice: verslaggeving van een slavenopstand?\*

*Esther Baakman*

In een nagekomen bericht meldde de *Amsterdamsche Courant* op 21 mei 1763, als een van de eerste kranten dat ‘de Colonie de Berbice, in een Opstand door de Negers is afgelopen, en dat verscheidenen Persoonen van daar naar St. Eustatius gevlucht zyn.’<sup>1</sup> Met dit korte bericht werd het krantenlezend publiek in de Republiek op de hoogte gebracht van een van de grootste en langdurigste slavenopstanden in de Nederlandse koloniale geschiedenis. Deze was in februari 1763 uitgebroken en al snel was de meerderheid van de vier- à vijfduizend slaven in de kolonie bij de opstand betrokken. Veel plantages vielen in handen van de rebellen. Door het grote numerieke overwicht van de rebellen, sloegen de meeste kolonisten halsoverkop op de vlucht. Met slechts vijfenveertig weerbare soldaten in de hele kolonie tot zijn beschikking slaagde het gouvernement er niet in de opstand onder controle te krijgen. Pas nadat versterkingen uit omliggende koloniën en later ook uit de Republiek naar Berbice werden gestuurd, was het koloniale bewind in staat het tij keren. Het zou uiteindelijk tot de zomer van 1764 duren voordat de orde in Berbice effectief werd hersteld.<sup>2</sup>

---

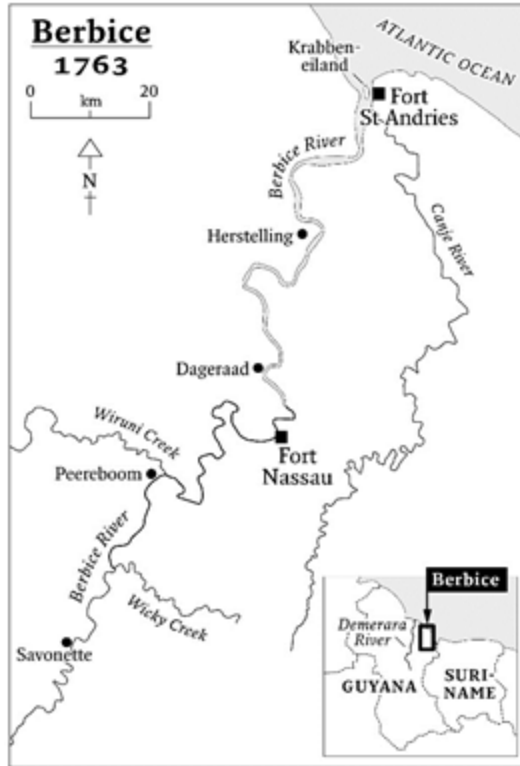
\*Een uitgebreidere versie van dit artikel, met een wat andere focus, is verschenen in *Early Modern Low Countries*, september 2018.

<sup>1</sup> *Amsterdamsche Courant*, 21 mei 1763.

Bij het schrijven van dit artikel heb ik gebruik gemaakt van Delpher, de kranten-database van de Koninklijke Bibliotheek.

<sup>2</sup> Er zijn twee vroege gedrukte beschrijvingen van de opstand: J. J. Hartsink, *Beschryving van Guiana, of de Wilde Kust in Zuid America . . .*, 2 vols. (1770); P.M. Netscher, *Geschiedenis van de koloniën Essequibo, Demerary en Berbice, van de vestiging der Nederlanders aldaar tot op onzen tijd.* (’s Gravenhage 1888). Meer recent heeft M. Kars een aantal publicaties aan de opstand gewijd: M. Kars, ‘Dodging Rebellion: Politics and Gender in the Berbice Slave Uprising of 1763’, *American Historical Review* 121:1 (Feb. 2016) 39-69; M. Kars, “‘Cleansing the Land’: Dutch-Amerindian Cooperation in the Suppression of the 1763 Slave Rebellion in Berbice,” in W.E. Lee ed., *Empires and Indigenes: Intercultural Alliance, Imperial Expansion, and Warfare in the Early Modern World* (New York 2011), 251-276; M. Kars, “‘Wij beleeven hier droevige tyden’: Europeanen, Indianen en Afrikanen in de Berbice Slavenopstand, 1763-1764,” in V. Enthoven, H. den Heijer, H. Jordaan ed., *Geneld in de West: Een militaire geschiedenis van de Nederlandse Atlantische wereld, 1600-1800* (Leiden 2013) 183-216.

*Leidschrift, jaargang 33, nummer 3, oktober 2018*



Afb. 1: Berbice, 1763. Kaart gemaakt door UvA Kaartenmakers.

Drie maanden na het begin van de opstand, half mei, verschenen de eerste berichten in de *Oprechte Haerlemse Courant* en in de *Amsterdamse Courant*. Die berichten waren nog erg onzeker, maar al snel kwam bevestiging van het slechte nieuws: de kolonie was grotendeels in handen gekomen van rebellerende slaven. Dit vormde het begin van een lange nieuwscyclus over de slavenopstand in Berbice. Ondanks de grote afstand publiceerden de kranten regelmatig updates met het 'laatste nieuws' over de opstand en ook in andere media werd aandacht besteed aan de situatie in Berbice. Dat er over de overzeese gebieden werd geschreven, was op zichzelf niet nieuw. Vrijwel vanaf hun ontstaan in de zeventiende eeuw besteedden de kranten met regelmaat aandacht aan gebeurtenissen aan de andere kant van de Atlantische oceaan. Michiel van Groesen heeft bijvoorbeeld laten zien dat

de krantenuitgevers hun best deden om de aandacht van het publiek voor Nederlands Brazilië (1630-1654) vast te houden met een gestadige stroom (non-)nieuws over de nieuw veroverde kolonie.<sup>3</sup> En ook nadat het koloniale bezit van de Republiek sterk ingekrompen was, bleef de pers schrijven over overzees nieuws.

In mijn bijdrage zal ik laten zien hoe de Nederlandse media in 1763-64 verslag legden over de opstand in Berbice en daarbij zal ik onder meer aandacht besteden aan de volgende vragen: hoe behandelden de kranten een (militair) conflict in een eigen kolonie? Hoe representeerde de pers de strijdende partijen? En hoe gingen zij om met het niet altijd even heldhaftige gedrag van de kolonisten die het hazenpad kozen in plaats van hun bezit en vaderland te verdedigen?

### Complicaties van overzees nieuws

Voor de vroegmoderne courantier vormde de afstand tussen de Amerika's en Europa een stevige hindernis. Er was geen sprake van een regelmatige (post)verbinding en er kon niet in ieder seizoen evenveel verkeer de oceaan op. Het orkaanseizoen bemoeilijkte de doorgang naar de Cariben van juni tot oktober en de meer noordelijk gelegen gebieden waren in de winter veelal onbereikbaar door (zee)ijs. Al met al beperkten de seizoenen het aantal maanden dat er relatief veilig gezeild kon worden en daarmee vertraagde ook de overbrenging van nieuws.<sup>4</sup> Gemiddeld duurde het drie maanden voor nieuws uit Noord-Amerika of de Cariben het Europese continent bereikte en nieuws uit Zuid-Amerika na ongeveer vier maanden.

---

<sup>3</sup> M. van Groesen, *Amsterdams' Atlantic: Print Culture and the Making of Dutch Brazil* (Philadelphia, 2017). Zie ook: M. van Groesen, '(No) News from the Western Front The Weekly press of the Low Countries and the Making of Atlantic News', *Sixteenth Century Journal* XLIV/3 (2013) 739-760.

<sup>4</sup> Voor de circulatie van informatie en nieuws in de Atlantische wereld, zie bijvoorbeeld: I. Steele, *The English Atlantic, 1675-1740 – An Exploration of Communication and Community* (Oxford, 1986); K. Banks, *Chasing Empire across the Sea – Communications and the State in the French Atlantic, 1713-1763* (Londen 2002); N. Greenspan, 'News and the Politics of Information in the Mid Seventeenth Century: the Western Design and the Conquest of Jamaica', *History Workshop Journal* 69 (2010) 1-26; M. van Groesen, '(No) News from the Western Front The Weekly press of the Low Countries and the Making of Atlantic News', *Sixteenth Century Journal*, XLIV/3 (2013) 739-760.

Zat het weer tegen of brak er onderweg ziekte uit aan boord, dan kon er nog meer tijd overheen gaan. Voor de kranten betekende dat dat veel nieuws, zeker oorlogsnieuws, alweer stevig verouderd was tegen de tijd dat het Europa bereikte. De berichtgeving uit Berbice, die meestal drie maanden achterliep op de gebeurtenissen in de kolonie, paste goed in dit patroon.

Het nieuws kwam niet alleen pas laat in Europa aan, het was over het algemeen ook moeilijk te verifiëren. In het geval van Berbice werd de fundamentele onzekerheid van vroegmodern overzees nieuws duidelijk zichtbaar, toen tien dagen na het eerste voorzichtige bericht over de opstand de *Amsterdamsche Courant* stelde

dat 't zeer vreemd [voorkwam], dat van alle de Luiden, welke gezegd worden [...] geen één de minster Letter Schrifts aan hunne Vrienden of Correspondenten hier, heeft gezonden, nog dat langs eenigen anderen Weg Brieven in 't Vaderland zyn gekomen.<sup>5</sup>

Tegelijkertijd laat het ook goed zien op welke bronnen de kranten zich voor dergelijk nieuws verlieten. Anders dan in Europa hadden de kranten slechts beperkt vaste correspondenten overzee. Veel nieuws kwam mee met schepen die terugkeerden in Europa. In sommige gevallen betrof het nieuws uit officiële bronnen; vaak ook waren kolonisten zelf nieuwsbronnen via de brieven die zij naar het thuisfront schreven. Of daarbij publicatie zonder meer de bedoeling was, is de vraag, maar dat dergelijke brieven, of gedeelten daarvan, in de kranten verschenen staat vast. Daarnaast vormde de bemanning van de schepen of terugkerende soldaten een belangrijke vorm van informatie, al kwam die niet altijd zo direct in de kranten terecht. Een van de belangrijkste thema's van overzees nieuws, naast de internationale handel, waren de oorlogen tussen de Europese mogendheden die streken om dominantie in het Atlantische gebied en de problemen van koloniale machthebbers met de oorspronkelijke dan wel de tot slaafgemaakte bevolking.

Op basis van de verkregen informatie berichtte de pers vrij feitelijk over wat er in de overzeese gebieden van de verschillende Europese staten gebeurde. Anders dan tegenwoordig hadden kranten niet direct een

---

<sup>5</sup> *Amsterdamsche Courant*, 31 mei 1763.

opiniërende functie, maar voornamelijk een informerende.<sup>6</sup> Al konden de redacteuren de teneur van het nieuws natuurlijk beïnvloeden door middel van selectie en toonzetting van de teksten. Wanneer het om 'Nederlands' koloniaal nieuws ging, bijvoorbeeld, lag de nadruk voornamelijk op goed nieuws, aan slecht nieuws werd ofwel een positieve draai gegeven ofwel niet gedrukt. De opstand in Berbice vormde daar, in eerste instantie, een uitzondering op en ondanks de complicaties die nieuws van over de Atlantische oceaan met zich meebracht, werd er uitgebreid over bericht.

### Rebellerende slaven – ‘ontmenschte Negers’

De eerste berichten over de slavenopstand in Berbice bereikten de Republiek drie maanden nadat deze was uitgebroken. Vanuit St. Eustatius kwam op 21 mei 1763 bericht dat gevluchte kolonisten vertelden dat een opstand aan de gang was. Tien dagen later, op 31 mei 1763, bevestigde de *Oprechte Haerlemse Courant* het slechte nieuws met een rapport van een zekere Kapitein Spruijt. Deze wist te melden dat toen hij rond 28 maart in Barbados lag, nieuws binnenkwam dat 'de geheele Colonie de Berbice door de Negers was afgeloopen; het Casteel vermeersterd; de Hollandse Gouverneur, en zyne Familie benevens noch 22 Familien, door hen vermoord waren &c.'<sup>7</sup> Hiermee waren de bange vermoedens bevestigd, maar gedetailleerde informatie ontbrak nog altijd. Op 6 juni wist de *Leydse Courant* een aantal gaten te dichten, met brieven van Barbados. Volgens die brieven waren er ongeveer drieduizend rebellerende 'Crioelen of Negers' die 'met zulk een Verwoedheid aan het rebelleeren over sloegen, dat zy niemant, het zy Man, Vrouw, of Kinderen, ja zelfs de Plantagie-Slaaven, die hun maar eenigen tegenstand deden, spaarden.'<sup>8</sup> Na vier dagen belegering besloot gouverneur Van Hoogenheim een van de belangrijkste bolwerken, fort Nassau, te verlaten en te vernietigen. In diezelfde week sprak de *Oprechte*

---

<sup>6</sup> Zie voor vroegmodern nieuws: A. Pettegree, *The Invention of News –how the world came to know about itself* (New Haven 2014); Brendan Dooley ed., *The Dissemination of News and the Emergence of Contemporaneity in Early Modern Europe* (Farnham 2010); B. Dooley en S. Baron ed., *The Politics of Information in Early Modern Europe* (London 2001); H. Barker en S. Burrows ed., *Press, Politics and the Public Sphere in Europe and North America, 1760–1820* (Cambridge 2002) specifiek hoofdstuk 2.

<sup>7</sup> *Oprechte Haerlemse Courant*, 31 mei 1763.

<sup>8</sup> *Leydse Courant*, 6 juni 1763.

*Groninger Courant* van een ‘yselyken’ opstand en berichtte de *Gazette de Leyde* dat de rebellen van zins waren ‘alle blanken, zwarten, en Indianen’ te doden.<sup>9</sup>

Het beeld dat uit deze nieuwsberichten naar voren komt, is dat van een kolonie die volledig onder de voet gelopen werd door een bende gewelddadige slaven. De kolonisten, toch al in ondertal, hadden hier, blijkens de kranten, weinig tegenin te brengen en trokken zich zo snel mogelijk terug, zodat Berbice in een mum van tijd vrijwel volledig in handen van de rebellen was gekomen. Van enig (zinnig) verzet was geen sprake.<sup>10</sup> Over het gebrek aan weerstand van de kolonisten gaf de pers geen oordeel. Integendeel, de krantenberichten rechtvaardigden de snelle aftocht door steeds weer het gewelddadige gedrag van de opstandelingen en het lijden van de kolonisten de benadrukken. Over de achterliggende reden van de opstand repte de pers met geen woord. Op 12 juli publiceerde de Haarlemse krant een uitgebreid rapport dat de toonzetting van de eerdere verslaglegging bevestigde. Degenen die niet voor de rebellen hadden kunnen vluchten, aldus de *Oprechte Haerlemse Courant*, ‘zyn in de handen van de Negers gevallen: Zommige zyn deerlyk van hen gezweept, andere zeer langzaam van lid tot lid van elkander gekapt, en wederom andere hebben op het genadigst een Kogel door het Lyf gekregen.’<sup>11</sup>

Berichten in andere media onderstreepten het discours van de periodieke pers. Verschillende mercuren, de maandelijksse nieuwsoverzichten, publiceerden niet eerder geopenbaarde brieven van gevluchte kolonisten.<sup>12</sup> Deze brieven spraken over een bloedbad op de plantage Peereboom, een paar kilometer ten zuiden van Fort Nassau, waarbij tenminste dertig Europeanen om het leven waren gekomen.

---

<sup>9</sup> *Opregte Groninger Courant*, 10 juni 1763 en *Gazette de Leyde*, 7 juni 1763.

<sup>10</sup> M. Kars, “‘Wij beleeven hier droevige tyden’: Europeanen, Indianen en Afrikanen in de Berbice Slavenopstand, 1763-1764,” in V. Enthoven, H. den Heijer, H. Jordaan ed., *Geneld in de West: Een militaire geschiedenis van de Nederlandse Atlantische wereld, 1600-1800* (Leiden 2013) 183-216, 190.

<sup>11</sup> *Oprechte Haerlemse Courant*, 12 juli 1763.

<sup>12</sup> Zie over Nederlandse mercuren: N. van der Steen, ‘De Europese Mercurius en de Maandelijksse Nederlandse Mercurius – De evolutie van een periodieke kroniek tot ‘de’ Mercurius’, *Ex Tempore. Historisch Tijdschrift* 6 (1996) 211-235; J. Koopmans, ‘The varying lives and layers of mid-eighteenth-century news reports. The Example of the 1748 Peace of Aix-la-Chapelle in Dutch News Media’, *Media History* 22:3-4 (2016) 353-370; D. Haks, *Journalistiek in crisistijd: De (Nieuwe) Nederlandsche Jaarboeken 1747-1822* (Hilversum 2017).

Wederom kwam het verwijt dat de opstandige slaven zonder aanzien des persoons te werk gingen. Er kwam nog een nieuw element bij: onbetrouwbaarheid. Ondanks een akkoord dat een vrije aftocht naar op de rivier liggende schepen garandeerde, hadden de rebellen de kolonisten aangevallen. Eén van de auteurs vatte het zo samen:

dat die ontrouwe, ziende de Christenen vertrekken, en mogelyk berouw krygende, de buyt dus te laten ontsnappen, op hen in de Vaartuigen vuur hadden gegeven, waar door hunne roeyers verschrikt in het water gesprongen zyn, en zy in de Vaartuigen of gedood wierden, of gedeeltelyk levendig met hun Vrouwen en Kinderen in de handen der weglopers vervielen, die hen naar eenige dagen overharde quellingen aangedaan te hebben, allen elendig om het leeven gebragt hadden.<sup>13</sup>

Deze brieven plaats en eerdere berichten in de Groningse en Middelburgse kranten in perspectief. Deze kranten besteedden begin juli 1763 aandacht aan een vredesvoorstel van de kant van de rebellen, na het bloedbad bij de Peereboom plantage. De opstandelingen, die zich kennelijk hadden laten inspireren door de marrons in Suriname, eisten de helft van de kolonie voor zich op alsook hun vrijheid. Op 8 juli 1763 berichtte de *Opregte Groninger Courant*:

dat 't Opperhoofd van voornoemde Rebellen, aan den Gouverneur een voorslag tot Vrede had laten doen, mits dat eene gemeene vryheid, aan alle de Negers, en aan hen de eigendom van de helfte der Colonie ingewilligd wierd, dog dat de Gouverneur die aanbieding geheellyk van de hand gewezen heeft, steunende op meerdere Secourssen &c,

terwijl de *Middelburgsche Courant* een dag later suggereerde dat er onderhandeld zou worden om tijd te rekken tot er verdere assistentie kwam.<sup>14</sup> Al met al presenteerden de kranten de rebellen niet als eventuele gesprekspartners, hetgeen in het licht van het voorafgaande niet verwonderlijk is.

De pers was bovendien weinig geïnteresseerd in de opstandige slaven als serieuze militaire tegenstanders. De interne verdeeldheid onder de

---

<sup>13</sup> *Maandelykse Nederlandsche Mercurius*, deel 15, 10-21: 17.

<sup>14</sup> *Middelburgsche Courant*, 9 juli 1763.

opstandelingen en het gebrek aan voedsel en wapens, twee factoren die de opstand bemoeilijkten, kwamen slechts één keer, in het voorbijgaan, aan de orde. Wat wel gesuggereerd werd, was dat de slaven weinig strategisch te werk gingen. Zo stelde de *Leeuwarder Courant* op 3 maart 1764 dat de rebellen zich, op het moment dat ze met meer serieuze militaire tegenstand te maken kregen, terugtrokken en hun manschappen in groepen verzamelden. Desalniettemin waarschuwde de krant ervoor niet te licht te denken over het verslaan van de opstandelingen. Ondanks hun strategische zwakte vreesde men:

[...] dat de Neegers den onzen meer werk zullen verschaffen, dan men zig in den beginne verbeeld heeft, vermids zy niet alleen zeer talryk, maar ook in een wanhoopenden staat zyn, en voor zulke Menschen heeft men billyke reeden te vreezen.<sup>15</sup>

### **De soldaten – ‘met de grootste moed en orde’**

De berichtgeving in de kranten geeft niet alleen een beeld van de tegenstanders in het conflict, maar laat ook mooi zien hoe de eerste militaire reactie tegen de rebellen op gang kwam. De grote afstand tot de Republiek vertraagde niet alleen het nieuws, maar verhinderde ook een snelle interventie. Voor hulp was het gouvernement in Berbice in eerste instantie dan ook afhankelijk van militaire bijstand van nabijgelegen koloniën, en dan niet alleen Nederlandse. Al snel na de eerste berichten rapporteerde de *Oprechte Haerlemse Courant* dat de gouverneur van Barbados van de situatie op de hoogte was en hulptroepen had uitgezonden. In latere berichten werd duidelijk dat ook het bovenwindse eiland St. Eustatius en het naast Berbice gelegen Suriname troepen stuurden om de belegerde kolonisten bij te staan. De beloofde versterkingen kwamen eind maart aan en hadden niet veel later moeten komen. Alleen de regionale versterkingen voorkwamen dat Berbice geheel verloren ging.<sup>16</sup> Zodra er enige militaire successen werden geboekt, schakelden de kranten over op een nieuwe lijn, of eigenlijk de oude: oorlogsverslaggeving. Op 8 juli berichtte de *Oprechte Groninger Courant* dat de hulptroepen uit Suriname hun eerste succes hadden geboekt door een

---

<sup>15</sup> *Leeuwarder Courant*, 3 maart 1763.

<sup>16</sup> Marjoleine Kars, “Wij beleeven hier droevige tyden”, 191, 193.

strategisch gelegen plantage, de Dageraad, te versterken en een aantal aanvallen van de rebellen af te slaan:

[...] dat het bewuste Secours van Surinamen, in de Colonie de Berbice, in de Plantagie genaamt de Dageraad, Post gevat hebbende, met de Rebellen was slaags geweest; [...] dat de Manschap van het Secours, na een gevegt van ses uren, de Negers met agterlatinge van eenige doden en gequeststen, op de vlugt gedreven heeft [...]<sup>17</sup>

In de tussentijd had de Staten-Generaal besloten troepen naar Berbice te sturen, die uiteindelijk in juli zouden vertrekken, om te kolonie te ontzetten.<sup>18</sup> Volgens de *Middelburgsche Courant* was het nodig:

[...] kragtdadige Middelen aan te wenden om de gevolgen van hunne Moorderien en Strooperien te keer te gaan en te stuiten' en had men zelfs de hoop 'meer dan tien duizend Man, indien het nodig is, derwaards te zenden.'<sup>19</sup>

Zoveel zouden het er niet worden, maar in november arriveerden desalniettemin de eerste Staatse hulptroepen. Dit betekende een keerpunt in het conflict met de rebellerende slaven en gaf de verslaglegging over de opstand een nieuwe impuls.

Over de verrichtingen van de troepen in Berbice, zowel Staatse als lokale koloniale, was de pers in de regel positief. Na het arriveren van de eerste Staatse troepen in Berbice eind oktober 1763 kreeg de pers voor het eerst beschikking over officiële missives van de militaire bevelhebbers, of in elk geval gedeeltes daarvan. In februari verschenen de eerste verslagen van de verrichtingen van kapitein Marius Haringman, die het oosten van Berbice – rond de Canje rivier - weer in Nederlandse handen moest zien te brengen. Daarbij had hij echter weinig weerstand ondervonden van de opstandige slaven, die zich, aldus de *Opregte Groninger Courant*, terugtrokken, waarbij onderweg alles van enige waarde in brand werd gestoken.<sup>20</sup> Meer serieuze weerstand ondervond de gezamenlijke militaire operatie van soldaten van

---

<sup>17</sup> *Opregte Groninger Courant*, 8 juli 1763.

<sup>18</sup> M. Kars, 'Wij beleeven hier droevige tyden', 198. Een contingent vrijwilligers onder Jan Marius de Salve zou pas in januari 1764 arriveren en miste daarmee de belangrijkste militaire overwinningen op de rebellen.

<sup>19</sup> *Middelburgsche Courant*, 30 juni 1763.

<sup>20</sup> *Opregte Groninger Courant*, 24 februari 1764.

Barbados en Staatse troepen in december 1763. De pers gaf eind maart een gedetailleerd beeld van de plannen en de uitvoering daarvan, waarbij de nadruk lag op het belang van goede voorbereiding en coördinatie – mede met het oog op de eerdergenoemde (en veronderstelde) wanhopige positie van de opstandelingen.

Het plan was om ‘de Negers tusschen twee vuuren te zetten’ door tegelijkertijd op te trekken vanuit Demerara in het zuidoosten en van Fort Nassau in het noorden. Het eerste contingent bestond hoofdzakelijk uit troepen van Barbados onder leiding van ene kapitein Smith, ‘wiens dapperheid men al meer als eens beproefd had’; het tweede stond onder leiding van gouverneur Van Hoogenheim. Nadat kapitein Smith een tweetal inheemsers op verkenning had gestuurd naar de plantage Savonette, werd de militaire operatie ‘volbragt met de grootste moed en regulariteit’. Het initiële, chaotische verzet van de rebellen hield niet lang stand: geconfronteerd met het ‘manmoedige’ en ‘wakkere’ optreden van Smith en zijn troepen, kozen zij het hazenpad.<sup>21</sup> Hoewel de pers nog niet in staat was te melden hoe het de troepen van de gouverneur is vergaan, eindigen de rapportages met de verwachting dat deze ook hun deel van het plan, het overnemen van plantage Peereboom, zullen kunnen uitvoeren.

Wat opvalt aan de rapportages over deze expeditie, is dat de plannen vrijwel zonder tegenslag ten uitvoer worden gelegd en de aandacht die er is voor de dapperheid van de officieren en de gesneuvelden. Het discours van de kranten richtte zich niet langer op het slachtofferschap van de kolonisten, maar benadrukte de militaire kracht van de soldaten. Daarbij benadrukten verschillende kranten dat de militaire operatie die het einde van de rebellie inluidde zonder de hulp van de laatst gezonden, vrijwillige Staatse troepen was uitgevoerd. Dat die zelfredzaamheid in eerste instantie grotendeels afwezig was, wordt minder van belang geacht.

### **Onenigheid buiten de krant**

Hoewel er dus inmiddels alweer enig goed nieuws te melden was, ontstond er in het najaar van 1763 toch nog enige controverse over de verdediging

---

<sup>21</sup> De citaten in deze alinea komen uit *Oprechte Haerlemse Courant*, 27 Maart 1764. Varianten op het verslag in de Haerlemse vonden hun weg naar de *Leeuwarder Courant* en de *Middelburgsche Courant*. Ook verscheen het verhaal in de *Maandelykse Nederlandsche Mercurius* van maart 1764.

van Berbice in de vroege dagen van de opstand. Deze strijd ontspoon zich niet in de kranten, maar in aanpalende media. In de tweede week van september verscheen in Amsterdam en Middelburg een pamflet, waarschijnlijk van de hand van Adriaan Gillissen, lid van de Gouvernemente Raad van Berbice. Nadat hij uit de doeken had gedaan hoe slecht de situatie in Berbice was, uitte hij stevige kritiek op de burgerkolonisten in Berbice, die in zijn optiek weinig tot niets gedaan zouden hebben om de kolonie voor de Republiek te behouden. Hijzelf, daarentegen, had tevergeefs geprobeerd een schip richting de Peereboom plantage, die zwaar onder druk stond, te sturen. De beslissing om Fort Nassau op te geven was volgens Gillissen eveneens ingegeven door de 'lacieuse burgers', die liever wilden vluchten dan weerstand te bieden tegen de rebellen.<sup>22</sup>

Met het oog op de berichtgeving in de kranten lijken dit geen onredelijke conclusies, maar kort daarop verscheen in de *Nederlandsche Jaerboeken* een brief van een anonieme kolonist die het verhaal van Gillissen uitdrukkelijk in twijfel trok. In dit stuk kreeg juist het gouvernement het verwijt meer belang te hechten aan het redden van persoonlijk bezit dan aan de militaire verdediging. Verschillende regeringsraden, waaronder waarschijnlijk diezelfde Adriaan Gillissen, werden ervan beschuldigd het schip dat gestuurd was om de plantage Peereboom te ontzetten juist te hebben opgehouden. De bemanning, die wel assistentie had willen verlenen, zou zelfs zijn omgekocht.<sup>23</sup> Het schip werd uiteindelijk gebruikt om de waardevolle spullen van de plantage Geertruida in te laden en richting Fort Andries te transporteren. De beslissing om Fort Nassau op te geven was volgens de auteur al even problematisch. Waar Gillissen in zijn pamflet betoogde dat het fort werd opgegeven omdat de burgers het niet hadden willen verdedigen, stelde de schrijver van deze brief dat nu de spullen van de hoge heren in veiligheid waren gebracht, deze geen goede reden meer hadden te investeren in de verdediging van het fort. Hoewel de burgers protesteerden, viel het besluit het fort te verbranden. In november verscheen in de *Post-Ryder* een brief, rond dezelfde tijd geschreven, waarin

---

<sup>22</sup> *Kort dog waarachtig verhaal van de rebellie en opstand der Negers in de colonie de Berbice*, gedrukt bij P. Gillissen, Middelburg 1763 en S.J. Baalde (Amsterdam 1763).

<sup>23</sup> *Nederlandsche Jaerboeken*, deel 17-2, gedrukt bij F. Houttuyn (Amsterdam 1763) 586-604. In beide brieven wordt slechts één van de drie Raden bij naam genoemd, namelijk Abbensets. Gezien de locatie van het schip en de literatuur ligt het voor de hand dat de andere twee beschuldigde Raden Schirmeister en Gillissen zijn.

vergelijkbare verwijten werden geuit, zij het aanmerkelijk scherper geformuleerd.<sup>24</sup>

Hoe deze publieke discussie afgelopen is, is onduidelijk. Zeker is, dat er niet alleen in Berbice zelf onenigheid was over de te volgen strategie in de vroege dagen van de opstand, maar dat deze ook in de Republiek publiek tot uiting kwam. Daarbij dient wel te worden opgemerkt dat deze controverser vrij laat de publieke aandacht kreeg in de Republiek. Pas een half jaar na dato kwam deze discussie aan het licht. Mogelijk poogden zowel raadslid Gillissen als de planters schade aan hun reputatie te beperken door de schuld bij elkaar te leggen en zochten zij daarom de publiciteit op.

## Balans

Ondanks de complicaties van afstand en tijd was de Nederlandse pers in staat om op een coherente manier verslag te doen van een grootschalige slavenopstand in een overzeese kolonie. Hoewel de berichtgeving in eerste instantie indirect, via andere kolonies, de Republiek arriveerde, voorzag de pers het Nederlandse publiek van grotendeels juiste, zij het niet altijd complete, informatie. De berichtgeving begon dan ook enigszins aarzelend, maar nam na verloop van tijd in omvang toe. De opstandige slaven vormden een bijzonder soort vijand, die in de pers behoorlijk zwart werd afgeschilderd. Tegen een dergelijke vijand stond de Republiek bovendien niet alleen, omdat andere Europese kolonisten, die zich met vergelijkbare problemen geconfronteerd zagen, bereid waren te hulp te schieten. En hoewel de kranten de kolonisten primair als slachtoffers van de rebellerende slaven presenteerden, beschouwden zij de tegenstander tegelijkertijd als inferieur op militair strategisch gebied. Slechts door hun numerieke overwicht en excessieve gebruik van geweld waren zij in staat geweest het koloniale bewind vrijwel omver te werpen. De benadering van de soldaten die de opstand uiteindelijk tot een eind zouden brengen, paste in het algemene patroon van de verslaglegging over (Atlantische) oorlogsvoering met de nadruk op militaire strategie en de dapperheid van de eigen troepen. In tegenstelling tot meer conventionele koloniale oorlogen tussen Europese grote mogendheden kwam het nieuws van de opstand enigszins uit de lucht vallen. Bij andere Atlantische militaire confrontaties was er veelal sprake van

---

<sup>24</sup> *Nederlandsche Post-ryder*, gedrukt bij K. van Tongerlo en F. Houttuyn (Amsterdam 1763) 525-537.

een zich ontwikkelend nieuwsverhaal, waarbij vaak al berichten van oplopende politieke spanning en ook troepenopbouw aan het daadwerkelijk ontbranden van militair conflict voorafgingen. Bovendien was er in die gevallen sprake van een strijd tussen twee (of meer) gelijkwaardige partijen. Daarbij spraken de kranten weliswaar, en logischerwijs, niet positief over de vijand, maar was er toch sprake van enig wederzijds respect dat in het geval van Berbice volledig ontbrak.